
Beyond 2030

อ่าน **SDGs** ด้วยปัญญา ความรับผิดชอบ และความหวัง

ดร. วัชรวิทย์ อดิเรก

หน้าลิขสิทธิ์

Beyond 2030: อ่าน SDGs ด้วยปัญญา ความรับผิดชอบ และความหวัง

ผู้เขียน: ดร. ญัฐกฤต อุดมผล

© 2569 ดร. ญัฐกฤต อุดมผล

สงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย

ห้ามคัดลอก ทำซ้ำ ดัดแปลง เผยแพร่ จัดจำหน่าย หรือใช้ส่วนหนึ่งส่วนใดของหนังสือเล่มนี้ ไม่ว่าด้วยวิธีการใด ๆ โดยไม่ได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากผู้เขียน ยกเว้นการอ้างอิงโดยสุจริตเพื่อประโยชน์ทางวิชาการ การศึกษา การวิจารณ์ หรือการเผยแพร่ความรู้ โดยต้องระบุแหล่งที่มาอย่างเหมาะสม

หนังสือเล่มนี้จัดทำขึ้นเพื่อการศึกษา การสื่อสารสาธารณะ และการส่งเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ผ่านมุมมองด้านปัญญา จริยธรรม ธรรมชาติ ความรับผิดชอบต่อร่วม และความหวัง ทั้งนี้ การตีความ การวิเคราะห์ และข้อเสนอแนะทั้งหมดเป็นความเห็นของผู้เขียน

ข้อมูล แนวคิด และสถิติที่เกี่ยวข้องอ้างอิงจากแหล่งข้อมูลสาธารณะ รายงานระหว่างประเทศ และเอกสารวิชาการที่ระบุไว้ในส่วนเอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม

พิมพ์ครั้งแรก: กรกฎาคม 2569

รูปแบบ: หนังสืออิเล็กทรอนิกส์

ISBN (online): 978-616-636-718-8

จัดทำ/เผยแพร่: ดร. ญัฐกฤต อุดมผล

ออกแบบปกและรูปเล่ม: ดร. ญัฐกฤต อุดมผล

ภาพประกอบและอินโฟกราฟิก: จัดทำและตรวจแก้โดยผู้เขียน โดยใช้เครื่องมือดิจิทัลช่วยในการออกแบบ

คำนำผู้เขียน

โลกหลังปี 2030 จะไม่ถูกตัดสินเพียงด้วยตัวเลขรายงาน เป้าหมายที่ประกาศไว้ หรือถ้อยคำที่ดังงามในเวทีระหว่างประเทศเท่านั้น แต่จะถูกตัดสินด้วยคำถามที่ลึกกว่านั้นว่า มนุษย์ได้เรียนรู้อะไรจากวิกฤตที่ตนเองมีส่วนสร้างขึ้น และกล้าเปลี่ยนเหตุปัจจัยของวิกฤตเหล่านั้นมากเพียงใด

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือ Sustainable Development Goals (SDGs) มักถูกนำเสนอในฐานะกรอบนโยบายระดับโลก เป็นภาษาของการพัฒนา และเป็นแผนที่ของรัฐบาล องค์กรระหว่างประเทศ และสถาบันต่าง ๆ แต่สำหรับหนังสือเล่มนี้ SDGs มิได้เป็นเพียงเป้าหมายภายนอก หากเป็นกระบอกปืนใหญ่ที่สะท้อนวิถีคิดของมนุษย์ต่อชีวิต สังคม เศรษฐกิจ สถาบัน และโลกธรรมชาติ

Beyond 2030: อ่าน SDGs ด้วยปัญญา ความรับผิดชอบ และความหวัง จึงเขียนขึ้นจากความตั้งใจที่จะชวนผู้อ่านมอง SDGs ให้ลึกกว่าตัวชี้วัดและกำหนดเวลา หนังสือเล่มนี้ไม่ได้เสนอ SDGs เป็น 17 ประเด็นที่แยกจากกัน แต่เสนอให้มองเป้าหมายเหล่านี้ในฐานะระบบของเหตุและปัจจัยที่เชื่อมโยงกัน ความยากจนเกี่ยวข้องกับงาน สุขภาพ การศึกษา และสวัสดิการ วิกฤตภูมิอากาศเกี่ยวข้องกับพลังงาน เมือง อุตสาหกรรม และการบริโภค ส่วนสันติภาพและความยุติธรรมเกี่ยวข้องกับความไว้วางใจ ธรรมาภิบาล และความรับผิดชอบต่อผู้ใช้อำนาจ

หัวใจของหนังสือเล่มนี้คือการอ่าน SDGs ด้วยปัญญาเชิงระบบ ผ่านการเห็นรากของปัญหา เห็นวงจรที่ผลิตปัญหาซ้ำ เห็นจุดเปลี่ยนของธรรมาภิบาลและความรับผิดชอบต่อสังคม และเห็นวิธีเริ่มต้นลงมือจากจุดที่เรายืนอยู่ กรอบเช่นนี้ได้รับแรงบันดาลใจจากพุทธปัญญา จริยศาสตร์ และความรับผิดชอบต่อเหตุปัจจัยร่วม โดยมีได้มุ่งเสนอคำตอบสำเร็จรูป หากต้องการเปิดพื้นที่ให้ผู้อ่านตั้งคำถามอย่างซื่อสัตย์ต่อโลกที่เรา กำลังร่วมกันสร้าง

หนังสือเล่มนี้สกัดและขยายจากชุดบทความสาธารณะ โดยปรับให้เป็นงานอ่านเชิงระบบสำหรับผู้อ่านทั่วไป นักศึกษา นักวิจัย ผู้ทำงานด้านนโยบาย องค์กร ชุมชน และผู้สนใจประเด็นความยั่งยืน ผู้เขียนหวังว่า หนังสือเล่มนี้จะช่วยให้ผู้อ่านมองเห็นว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนมิใช่เพียงการเพิ่มโครงการใหม่ แต่รวมถึงการหยุดสิ่งที่สร้างความทุกข์ การซ่อมแซมสิ่งที่เสียหาย การแบ่งปันสิ่งที่กระจุกตัว และการฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

หาก SDGs คือแผนที่ของโลกที่ควรเป็น ปัญญาก็คือความสามารถในการอ่านแผนที่นั้นให้เห็นเหตุของความทุกข์ ความรับผิดชอบคือความกล้าที่จะเปลี่ยนเงื่อนไขของเหตุเหล่านั้น และความหวังคือพลังที่ทำให้มนุษย์ยังไม่ละทิ้งการลงมือ แม้เส้นทางข้างหน้าจะยากและยาวไกล

ดร. ญัฐฤกษ์ อุดมผล

สารบัญ

คำนำผู้เขียน.....	3
สารบัญ.....	4
วิธีใช้หนังสือเล่มนี้.....	6
บทนำ: ทำไมต้องอ่าน SDGs ด้วยปัญญา ความรับผิดชอบ และความหวัง?.....	7
SDG 1: No Poverty ขจัดความยากจน — บททดสอบศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์.....	10
ปัญหาที่เห็นความจนในฐานะการถูกพรากศักดิ์ศรี.....	12
SDG 2: Zero Hunger ขจัดความหิวโหย — หล่อเลี้ยงมนุษย์โดยไม่ทำให้โลกอ่อนล้า.....	19
ปัญหาที่เห็นอาหารเป็นความสัมพันธ์ ไม่ใช่สินค้าเท่านั้น.....	21
SDG 3: Good Health and Well-being สุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี — การดูแลชีวิตที่ไกลกว่าการรักษาในโรงพยาบาล.....	30
ปัญหาที่เห็นสุขภาพเป็นเงื่อนไขของชีวิตที่ดี.....	32
SDG 4: Quality Education การศึกษาที่มีคุณภาพ — การเรียนรู้ในฐานะรากฐานของเสรีภาพมนุษย์.....	42
ปัญหาที่เห็นการศึกษาเป็นการปลูกศักยภาพมนุษย์.....	44
SDG 5: Gender Equality ความเท่าเทียมทางเพศ — ความยุติธรรมเริ่มจากศักดิ์ศรีที่เท่ากัน.....	56
ปัญหาที่เห็นความเท่าเทียมทางเพศเป็นการคืนพื้นที่ เสี่ยง และศักดิ์ศรี.....	58
SDG 6: Clean Water and Sanitation น้ำสะอาดและสุขาภิบาล — ศักดิ์ศรีของชีวิตเริ่มต้นจากน้ำ.....	70
ปัญหาที่เห็นน้ำเป็นเงื่อนไขร่วมของชีวิต ไม่ใช่ทรัพยากรที่ไร้เสียง.....	72
SDG 7: Affordable and Clean Energy พลังงานสะอาดที่ทุกคนเข้าถึงได้ — ขับเคลื่อนชีวิตโดยไม่เผาอนาคต.....	85
ปัญหาที่เห็นพลังงานเป็นเงื่อนไขของชีวิต ไม่ใช่เพียงสินค้าและกำลังผลิต.....	87
SDG 8: Decent Work and Economic Growth งานที่มีคุณค่าและการเติบโตทางเศรษฐกิจ — การเติบโตต้องรับใช้ศักดิ์ศรีมนุษย์.....	100
ปัญหาที่เห็นงานเป็นพื้นที่แห่งศักดิ์ศรี ไม่ใช่เพียงปัจจัยการผลิต.....	102
SDG 9: Industry, Innovation and Infrastructure สร้างระบบที่พาอนาคตไปข้างหน้า.....	113
ปัญหาที่เห็นนวัตกรรมและโครงสร้างพื้นฐานเป็นสะพานแห่งโอกาส ไม่ใช่อนุสาวรีย์ของความก้าวหน้า.....	115
SDG 10: Reduced Inequalities ลดความเหลื่อมล้ำ — ระยะห่างระหว่างชีวิตของผู้คน.....	128
ปัญหาที่เห็นความเหลื่อมล้ำเป็นระยะห่างของชีวิต โอกาส เสี่ยง และอำนาจ.....	130
SDG 11: Sustainable Cities and Communities สร้างพื้นที่ที่ชีวิตรู้สึกว่าเป็นบ้าน.....	141
ปัญหาที่เห็นเมืองเป็นพื้นที่ร่วมของชีวิต ไม่ใช่เครื่องจักรแห่งการเติบโต.....	143
SDG 12: Responsible Consumption and Production ต้นทุนที่ซ่อนอยู่ของสิ่งที่เราใช้.....	155
ปัญหาที่เห็นการบริโภคเป็นการเลือกโลกที่เรา ร่วมสร้าง ไม่ใช่เพียงการเติมเต็มความอยาก.....	157
SDG 13: Climate Action การรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ — อนาคตที่เราเลื่อนออกไปไม่ได้อีกแล้ว.....	167
ปัญหาที่เห็นวิกฤตภูมิอากาศเป็นผลของความไม่รับผิดชอบต่อร่วม.....	169

SDG 14: Life Below Water มหาสมุทรแบกรับสิ่งที่แผ่นดินหลั่งทิ้ง	191
ปัญหาที่เห็นมหาสมุทรเป็นระบบชีวิตร่วม ไม่ใช่คลังทรัพยากรและพื้นที่รองรับของเสีย	194
SDG 15: Life on Land ผืนชีวิตที่อยู่ใต้เท้าของเรา	201
ปัญหาที่เห็นผืนดินเป็นเครือข่ายแห่งชีวิต ไม่ใช่พื้นที่ว่างเพื่อครอบครอง	203
SDG 16: Peace, Justice and Strong Institutions ความไว้วางใจคือโครงสร้างของสันติภาพ	211
ปัญหาที่เห็นสถาบันเป็นเครื่องมือทางศีลธรรมของสังคม ไม่ใช่เพียงโครงสร้างแห่งอำนาจ	214
SDG 17: Partnerships for the Goals ไม่มีอนาคตใดสร้างได้โดยลำพัง	221
ปัญหาที่เห็นความร่วมมือเป็นการแบ่งปันอำนาจและความรับผิดชอบ ไม่ใช่เพียงการรวมชื่อในโครงการ	224
Beyond 2030: บทสรุปภาพรวม	231
คำถามเพื่อการใคร่ครวญและการลงมือ	238
บทส่งท้าย เริ่มเปลี่ยนเหตุจากจุดที่เรายืนอยู่	245
แผนที่ปัญหาแห่ง SDGs ทั้ง 17 เป้าหมาย	249
แนวคิดและคำสำคัญ	267
คำชี้แจงและนิยามศัพท์ประยุกต์ทางพุทธ	268
เกี่ยวกับผู้เขียน	272
กิตติกรรมประกาศ	272
เอกสารอ้างอิง	273
หนังสืออ่านเพิ่มเติม (Further Reading)	276

วิธีใช้หนังสือเล่มนี้

หนังสือเล่มนี้ออกแบบมาเพื่อช่วยให้ผู้อ่านมอง SDGs ทั้ง 17 เป้าหมาย ไม่ใช่เพียงในฐานะกรอบนโยบายระดับโลก แต่ในฐานะ “แผนที่ของเหตุและปัจจัย” ที่เชื่อมโยงชีวิตมนุษย์ สังคม เศรษฐกิจ สถาบัน และธรรมชาติเข้าด้วยกัน

ผู้อ่านสามารถอ่านหนังสือเล่มนี้ได้สองวิธี

วิธีแรก คืออ่านเรียงตามลำดับตั้งแต่บทนำไปจนถึงบทส่งท้าย เพื่อเห็นภาพรวมว่า SDGs ทั้ง 17 เป้าหมายสัมพันธ์กันอย่างไร ความยากจน เชื่อมโยงกับอาหาร สุขภาพ การศึกษา งาน ความเหลื่อมล้ำ เมือง ภูมิอากาศ สถาบัน และความร่วมมืออย่างไร วิธีอ่านแบบนี้เหมาะสำหรับผู้อ่านที่ต้องการเข้าใจโครงสร้างทั้งเล่มในฐานะระบบเดียว

วิธีที่สอง คือเลือกอ่านเฉพาะ SDG ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย การสอน การบริหารองค์กร การพัฒนาชุมชน นโยบายสาธารณะ หรือความสนใจส่วนตัวของตนเอง แต่ละบทถูกออกแบบให้สามารถอ่านแยกได้ โดยยังเชื่อมโยงกลับไปยังภาพรวมของหนังสือ

เนื้อหาของแต่ละ SDG มีสองระดับ

ระดับแรกคือ **ระดับบริบท** ซึ่งอธิบายความหมายของเป้าหมาย สถานการณ์สำคัญ ความท้าทายระดับโลก และความหมายต่อสังคมไทย เพื่อให้ผู้อ่านเห็นว่า SDGs ไม่ใช่เรื่องไกลตัว แต่เกี่ยวข้องกับปัญหาใกล้ตัว เช่น หนี้ครัวเรือน แรงงานนอกระบบ ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา คุณภาพอากาศ การจัดการน้ำ พลังงาน เมือง การบริโภค ระบบนิเวศ และความไว้วางใจต่อสถาบัน

ระดับที่สองคือ **ระดับวิเคราะห์** ซึ่งเป็นหัวใจของหนังสือเล่มนี้ โดยใช้กรอบ **3+1 มิติ** เพื่อช่วยให้ผู้อ่านมองลึกกว่าปัญหาปลายทางได้แก่

เห็นราก — กิเลสเชิงโครงสร้าง

เห็นวงจร — ปฏิจักษ์สมุบาทเชิงสังคม

เห็นจุดเปลี่ยน — ธรรมาภิบาลสาธารณะและความรับผิดชอบร่วม

เห็นวิธีเริ่ม — จากปัญญาสู่การปฏิบัติ

กรอบนี้ช่วยให้แต่ละ SDG ไม่ถูกอ่านเป็นเพียงรายการกิจกรรมหรือเป้าหมายเชิงเทคนิค แต่เป็นคำถามทางปัญญาว่า ปัญหานั้นเกิดจากแรงจูงใจ กติกา และโครงสร้างแบบใด เหตุและผลกำลังผลิตปัญหาซ้ำอย่างไร ใครมีอำนาจเปลี่ยนเงื่อนไขของระบบ และเราจะเริ่มลงมือจากจุดที่เรายืนอยู่ได้อย่างไร

หนังสือเล่มนี้ไม่ได้ตั้งใจให้ผู้อ่านเห็นด้วยกับทุกข้อเสนอ แต่เชิญชวนให้ตั้งคำถามอย่างซื่อสัตย์ต่อเหตุแห่งความทุกข์ ความไม่เป็นธรรม และความเสื่อมโทรมที่เกิดขึ้นในโลกปัจจุบัน

การอ่าน SDGs ด้วยปัญญา ความรับผิดชอบ และความหวัง จึงมิใช่การอ่านเพื่อรู้ว่าโลกมีปัญหอะไรบ้างเท่านั้น

แต่คือการอ่านเพื่อถามว่า เราจะเริ่มเปลี่ยนเหตุแห่งปัญหาจากจุดที่เรายืนอยู่ได้อย่างไร

หมายเหตุเกี่ยวกับศัพท์ประยุกต์ทางพุทธ

หนังสือเล่มนี้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาสังคม เศรษฐกิจ ธรรมาภิบาล และระบบนิเวศร่วมสมัย คำบางคำ เช่น **กิเลสเชิงโครงสร้าง** **ปฏิจักษ์สมุบาทเชิงสังคม** **เมตตาเชิงโครงสร้าง** **สัมมาอาชีวะเชิงโครงสร้าง** และ **ความรับผิดชอบเชิงระบบ** เป็นกรอบการตีความของผู้เขียน มิใช่ศัพท์ที่ปรากฏตรงตัวในพระไตรปิฎก ทั้งนี้ เพื่อช่วยให้ผู้อ่านมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจของมนุษย์ พฤติกรรม กติกา สถาบัน และผลกระทบที่เกิดขึ้นในระดับสังคม

คำอธิบายโดยละเอียดรวบรวมไว้ในส่วน “แนวคิดและคำสำคัญ: นิยามศัพท์ประยุกต์ทางพุทธ” ท้ายเล่ม

บทนำ: ทำไมต้องอ่าน SDGs ด้วยปัญญา ความรับผิดชอบ และความหวัง?

โลกในศตวรรษที่ 21 เป็นโลกที่มนุษย์มีความสามารถมากกว่ายุคใดในประวัติศาสตร์ เรามีความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่ก้าวหน้า เทคโนโลยีที่รวดเร็ว เครือข่ายการสื่อสารที่เชื่อมโยงผู้คนข้ามพรมแดน และทรัพยากรทางเศรษฐกิจมหาศาล

แต่ในเวลาเดียวกัน โลกใบเดียวกันนี้ยังเต็มไปด้วยความยากจน ความหิวโหย ความเหลื่อมล้ำ วิกฤตภูมิอากาศ ความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศ ความรุนแรง และความไว้วางใจต่อสถาบันที่ลดลง

นี่คือความย้อนแย้งสำคัญของความเจริญสมัยใหม่ มนุษย์มีเครื่องมือมากขึ้น แต่ไม่ได้หมายความว่ามนุษย์มีปัญหามากขึ้นเสมอไป เราสามารถผลิตอาหารได้มากกว่าที่เคย แต่ผู้คนจำนวนมากยังเข้าถึงอาหารที่เพียงพอและมีคุณค่า เราสามารถสร้างเมืองใหญ่และทันสมัย แต่ผู้คนจำนวนมากยังต้องใช้ชีวิตท่ามกลางค่าเช่าสูง การเดินทางยาวนาน ความร้อน มลพิษ และพื้นที่สาธารณะที่ไม่เท่าเทียม เราสามารถพูดถึงความยั่งยืนได้อย่างกว้างขวาง แต่รูปแบบการผลิต การบริโภค และการใช้อำนาจจำนวนมากยังคงผลักดันทุนไปยังแรงงาน ชุมชน ธรรมชาติ และคนรุ่นต่อไป

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้ง 17 ประการ หรือ Sustainable Development Goals (SDGs) จึงเกิดขึ้นในฐานะแผนที่ร่วมของมนุษยชาติ เพื่อชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาไม่อาจวัดได้จากการเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว หากต้องถามว่า มนุษย์ทุกคนมีพื้นฐานแห่งศักดิ์ศรีหรือไม่ สังคมมีความเป็นธรรมหรือไม่ สถาบันโปร่งใสและรับผิดชอบหรือไม่ และธรรมชาติยังมีขีดความสามารถเพียงพอที่จะหล่อเลี้ยงชีวิตต่อไปหรือไม่

อย่างไรก็ตาม SDGs จะมีพลังอย่างแท้จริงก็ต่อเมื่อเราอ่านมันให้ลึกกว่าภาษานโยบาย ตัวชี้วัด รายงานประจำปี หรือกิจกรรมรณรงค์ชั่วคราว หาก SDGs ถูกลดเหลือเพียงเอกสารทางราชการหรือเครื่องมือสร้างภาพลักษณ์ ความหมายเชิงศีลธรรมของมันก็จะค่อย ๆ อ่อนแรงลง แต่หากอ่านด้วยปัญญา SDGs จะกลายเป็นกระจกบานใหญ่ที่สะท้อนวิถีคิดของมนุษย์ต่อชีวิต สังคม เศรษฐกิจ สถาบัน และโลกธรรมชาติ

หนังสือเล่มนี้จึงไม่ได้เสนอ SDGs เป็นเพียง 17 หัวข้อที่แยกจากกัน แต่เสนอให้มอง SDGs ในฐานะระบบของเหตุและปัจจัยที่เชื่อมโยงกัน ความยากจนเชื่อมโยงกับงาน สุขภาพ การศึกษา หนี้ และสวัสดิการ ความหิวโหยเชื่อมโยงกับดิน น้ำ ภูมิอากาศ รายได้เกษตรกร และระบบตลาด เมืองเชื่อมโยงกับบ้าน การเดินทาง พื้นที่สีเขียว ความร้อน และความเหลื่อมล้ำ ส่วนวิกฤตภูมิอากาศก็เชื่อมโยงกับพลังงาน อุตสาหกรรม การบริโภค การเงิน และความรับผิดชอบของผู้มีอำนาจ

การอ่าน SDGs ด้วยปัญญาจึงหมายถึงการมองให้เห็นว่า ปัญหาหนึ่งไม่เคยเป็นเพียงปัญหาหนึ่ง เด็กที่หิวไม่ใช่เพียงประเด็นอาหาร แม่น้ำที่ปนเปื้อนไม่ใช่เพียงประเด็นน้ำ เมืองที่ร้อนและน้ำท่วมไม่ใช่เพียงประเด็นผังเมือง ป่าที่เสื่อม

โทรมไม่ใช่เพียงประเด็นสิ่งแวดล้อม และสถาบันที่ผู้คนไม่ไว้วางใจก็ไม่ใช่เพียงประเด็นการบริหาร หากทั้งหมดเป็นสัญญาณว่า เครือข่ายของเหตุปัจจัยในสังคมกำลังตึงเครียดและต้องได้รับการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นระบบ

หัวใจของหนังสือเล่มนี้คือการอ่าน SDGs ผ่านกรอบ 3+1 มิติ ได้แก่ **กิเลสเชิงโครงสร้าง** เพื่อมองเห็นรากของปัญหา **ปฏิจสมุบาทเชิงสังคม** เพื่อมองเห็นวงจรที่ผลิตปัญหาซ้ำ **ธรรมาภิบาลสาธารณะและความรับผิดชอบร่วม** เพื่อมองเห็นจุดเปลี่ยนของระบบ และ **จากปัญญาสู่การปฏิบัติ** เพื่อเชื่อมความเข้าใจไปสู่การลงมือในชีวิต องค์กร ชุมชน และนโยบาย

กรอบนี้ไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อทำให้ SDGs ชับซ้อนขึ้น แต่เพื่อป้องกันไม่ให้เรามองการพัฒนาอย่างตื้นเกินไป เพราะปัญหาหลายอย่างไม่สามารถแก้ได้ด้วยกิจกรรมเฉพาะหน้าเพียงอย่างเดียว การบริจอาหารมีคุณค่า แต่ไม่อาจแทนที่ระบบอาหารที่เป็นธรรม การปลูกต้นไม้มีคุณค่า แต่ไม่อาจแทนที่การลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก การณรงค์ให้แยกขยะมีคุณค่า แต่ไม่อาจแทนที่การออกแบบสินค้าและความรับผิดชอบของผู้ผลิต การเรียกร้องให้ประชาชนประหยัดพลังงานมีคุณค่า แต่ไม่อาจแทนที่การเปลี่ยนระบบพลังงาน อาคาร เมือง และอุตสาหกรรม

ด้วยเหตุนี้ หนังสือเล่มนี้จึงไม่ใช่คู่มือกิจกรรม SDGs และไม่ใช่หนังสือที่ให้คำตอบสำเร็จรูปแก่ทุกปัญหา แต่เป็นคำเชิญให้อ่านมองโลกให้ลึกขึ้น เห็นปัญหาอย่างเชื่อมโยง เห็นความทุกข์โดยไม่เพิกเฉย เห็นเหตุปัจจัยอย่างซื่อสัตย์ และเห็นความรับผิดชอบของตนเองกับสถาบันต่าง ๆ อย่างเป็นธรรม

การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงไม่ใช่เพียงการสร้างสิ่งใหม่ แต่รวมถึงการหยุดสิ่งที่สร้างความทุกข์ การซ่อมแซมสิ่งที่เสียหาย การแบ่งปันสิ่งที่กระจุกตัว และการฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

Beyond 2030 จึงเป็นคำเชิญให้มอง SDGs ไม่ใช่เพียงในฐานะเป้าหมายที่ต้องบรรลุภายในกำหนดเวลา แต่ในฐานะบทเรียนทางปัญญาว่า มนุษยชาติจะอยู่ร่วมกันอย่างไร ใช้อำนาจอย่างไร บริโภคอย่างไร พัฒนาอย่างไร และรับผิดชอบต่อชีวิตที่ตนมองไม่เห็นอย่างไร

หาก SDGs คือแผนที่ของโลกที่ควรเป็น ปัญงาก็คือความสามารถในการอ่านแผนที่นั้นให้เห็นเหตุของความทุกข์ ความรับผิดชอบคือความกล้าที่จะเปลี่ยนเงื่อนไขของเหตุเหล่านั้น และความหวังคือพลังที่ทำให้มนุษย์ยังไม่ละทิ้งการลงมือ แม้เส้นทางข้างหน้าจะยากและยาวไกล

หนังสือเล่มนี้จึงเริ่มต้นจากเป้าหมายทั้ง 17 ข้อ แต่ไม่ได้หยุดอยู่ที่เป้าหมายเหล่านั้น เพราะสิ่งที่สำคัญยิ่งกว่าการไปถึงปี 2030 คือการสร้างเหตุใหม่ที่ทำให้ชีวิต สังคม สถาบัน และโลกธรรมชาติสามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างมีศักดิ์ศรีเป็นธรรม และยั่งยืน

แผนที่ปัญญาแห่ง Beyond 2030

• 17 เป้าหมาย หนึ่งระบบชีวิตร่วม •

กรอบการวิเคราะห์ 3+1

การพัฒนาที่ยั่งยืน คือการเปลี่ยนเหตุ มิใช่เพียงแก้ผล

SDG 1: No Poverty

ขจัดความยากจน — บททดสอบศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ความยากจนไม่ใช่เพียงการไม่มีเงิน

แต่คือการไม่มี “พื้นฐานที่มั่นคง” ให้ชีวิตยืนอยู่ได้อย่างปลอดภัย

สำหรับบางคน ความยากจนคือการไม่แน่ใจว่าพรุ่งนี้จะมีอาหารเพียงพอหรือไม่ สำหรับบางครอบครัว คือการต้องเลือกระหว่างค่ารักษาพยาบาลกับค่าเล่าเรียนของลูก สำหรับเกษตรกรบางราย คือการสูญเสียรายได้ทั้งฤดูกาลเพราะภัยแล้งหรือน้ำท่วม สำหรับผู้สูงอายุบางคน คือการใช้ชีวิตโดยไม่มีรายได้ที่มั่นคงและไม่มีระบบดูแลที่เพียงพอ

ดังนั้น SDG 1: No Poverty หรือ “ขจัดความยากจน” จึงไม่ได้หมายถึงการเพิ่มรายได้เท่านั้น แต่หมายถึงการปกป้องศักดิ์ศรี ความมั่นคง โอกาส และความสามารถของมนุษย์ในการดำรงชีวิตอย่างไม่ถูกทอดทิ้ง

นี่คือเหตุผลที่ SDG 1 ได้รับการจัดวางไว้เป็นเป้าหมายแรกอย่างมีความหมาย เพราะความยากจนเชื่อมโยงกับแทบทุกมิติของชีวิต

เพราะถ้าความยากจนยังคงอยู่ เป้าหมายอื่น ๆ ก็จะไปไม่ถึงตามไปด้วย ความยากจนเชื่อมกับความหิวโหย สุขภาพ การศึกษา ความเหลื่อมล้ำ งานที่มีคุณค่า ที่อยู่อาศัย ความปลอดภัย สภาพภูมิอากาศ และความยุติธรรมในสังคม

ความยากจนจึงไม่ใช่ปัญหาข้อหนึ่งใน 17 ข้อ แต่เป็นรากของปัญหาอีกหลายข้อ

ความหมายที่แท้จริงของ SDG 1

SDG 1 ตั้งเป้าที่จะขจัดความยากจนทุกรูปแบบในทุกพื้นที่ คำว่า “ทุกรูปแบบ” สำคัญมาก เพราะความยากจนไม่ได้มีเพียงรูปแบบเดียว

ความยากจนขั้นรุนแรงอาจวัดได้ด้วยเส้นความยากจนสากล แต่ชีวิตมนุษย์ไม่สามารถถูกวัดด้วยตัวเลขเพียงตัวเดียว บางครอบครัวอาจมีรายได้สูงกว่าเส้นความยากจนเล็กน้อย แต่ยังเปราะบางมาก หากมีคนป่วย ตกงาน เกิดภัยพิบัติ หรือมีหนี้สินเพิ่มขึ้น ก็อาจตกกลับไปสู่ความยากลำบากได้ทันที

ความยากจนจึงควรถูกมองในมิติที่กว้างกว่าเงิน ได้แก่

การไม่มีหลักประกันทางสังคม

การไม่มีโอกาสเข้าถึงการศึกษาและสุขภาพ

การไม่มีที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัย
การไม่มีงานที่มั่นคง
การไม่มีเสียงในการกำหนดชีวิตของตนเอง
และการไม่มีภูมิคุ้มกันต่อวิกฤต

พูดให้ชัด ความยากจนคือภาวะที่ชีวิตถูกบังคับให้ยืนอยู่บนพื้นที่ไม่มั่นคง

พัฒนาการและความถดถอยที่ผ่านมา

ในหลายทศวรรษที่ผ่านมา โลกเคยประสบความสำเร็จอย่างสำคัญในการลดความยากจน ผู้คนจำนวนมากหลุดพ้นจากความยากจนขั้นรุนแรงจากการเติบโตทางเศรษฐกิจ การศึกษา ระบบสาธารณสุข การพัฒนาชนบท การคุ้มครองทางสังคม และความร่วมมือระหว่างประเทศ

นี่เป็นหลักฐานว่า ความยากจนไม่ใช่ชะตากรรมที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้

แต่ความก้าวหน้านั้นเปราะบางกว่าที่เราคิด

การระบาดของโควิด-19 ทำให้รายได้ของครัวเรือนจำนวนมากลดลง โรงเรียนปิด ระบบสุขภาพถูกกดดัน และคนจำนวนมากตกกลับไปสู่ความยากจน เงินเพื่อทำให้ค่าอาหาร พลังงาน ที่อยู่อาศัย และของใช้จำเป็นสูงขึ้น ความขัดแย้งและสงครามทำลายชีวิตและหลักผู้คนให้อพยพ ภัยพิบัติจากภูมิอากาศทำลายผลผลิต บ้านเรือน และเศรษฐกิจท้องถิ่น

เมื่อเข้าใกล้ปี 2030 ความฝันที่จะขจัดความยากจนขั้นรุนแรงจึงยังห่างไกลจากความจริง

ปัญหาไม่ใช่เพียง “ยังมีคนจน” แต่คือโลกกำลังเผชิญแรงกดดันหลายด้านพร้อมกัน และแรงกดดันเหล่านี้ทำให้คนเปราะบางยิ่งเปราะบางขึ้น

ภัยแล้งอาจกลายเป็นวิกฤตอาหาร

วิกฤตอาหารอาจกลายเป็นหนี้

หนี้อาจทำให้เด็กต้องออกจากโรงเรียน

การออกจากโรงเรียนอาจกลายเป็นความเหลื่อมล้ำระยะยาว

และความเหลื่อมล้ำอาจกลายเป็นความไม่มั่นคงทางสังคม

ความยากจนจึงไม่ใช่เหตุการณ์เดียว แต่เป็นวงจรของความเปราะบาง

ทำไม SDG 1 จึงสำคัญในตอนนี้

SDG 1 สำคัญมากในช่วงปี 2026–2030 เพราะโลกไม่ได้เผชิญปัญหาแบบเดียว ๆ อีกต่อไป แต่กำลังเผชิญ “วิกฤตซ้อนวิกฤต”

โลกร้อนทำให้คนจนได้รับผลกระทบหนักที่สุด ทั้งที่เป็นกลุ่มที่สร้างปัญหาน้อยที่สุด เศรษฐกิจดิจิทัลเปิดโอกาสใหม่ แต่ก็สร้างการแบ่งแยกระหว่างคนที่เข้าถึงทักษะและเทคโนโลยีกับคนที่เข้าไม่ถึง สังคมสูงวัยทำให้คำถามเรื่องรายได้ การดูแล และหลักประกันชีวิตสำคัญขึ้น ความขัดแย้งและความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจทำให้ครอบครัวจำนวนมากอยู่ในภาวะเสี่ยง

ในโลกเช่นนี้ ความยากจนไม่ใช่แค่ปัญหาสังคม แต่เป็นปัญหาเรื่องความสามารถในการฟื้นตัวของชีวิต

ครอบครัวที่ไม่มีเงินออมย่อมรับมือกับความเจ็บป่วยหรือการตกงานได้ยาก ชุมชนที่ไม่มีโครงสร้างพื้นฐานย่อมรับมือกับน้ำท่วมหรือความร้อนได้ยาก ประเทศที่ไม่มีระบบคุ้มครองทางสังคมที่ดี ย่อมรับมือกับวิกฤตได้ช้า

การจัดความยากจนจึงไม่ใช่เรื่องสงเคราะห์ แต่เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้สังคม

ปัญญาที่เห็นความจนในฐานะการถูกพรากศักดิ์ศรี

หากมองด้วยสายตาทั่วไป ความยากจนมักถูกอธิบายว่าเป็นการไม่มีเงินหรือมีรายได้ไม่เพียงพอ คำอธิบายนี้ไม่ผิด แต่ยังไม่ครอบคลุมความจริงทั้งหมด เพราะความจนไม่ได้พรากเพียงกำลังซื้อจากชีวิตมนุษย์ หากยังพรากทางเลือก เวลา ความมั่นคง เสี่ยง ความมั่นใจ อำนาจต่อรอง และความสามารถในการกำหนดชีวิตของตนเอง

คนที่อยู่ในภาวะยากจนไม่ได้เผชิญเพียงคำถามว่า “วันนี้มีเงินพอหรือไม่” แต่ต้องเผชิญคำถามซ้ำ ๆ ว่า หากเจ็บป่วยจะอย่างไร หากงานหายจะอยู่รอดอย่างไร หากลูกต้องเรียนต่อจะหาเงินจากไหน หากเกิดน้ำท่วม ไฟไหม้ หรือวิกฤตเศรษฐกิจ จะสามารถเริ่มต้นใหม่ได้หรือไม่

ความยากจนจึงไม่ใช่เพียงการขาดแคลนวัตถุ แต่เป็นภาวะที่ชีวิตถูกบีบให้ตัดสินใจภายใต้ความกลัว ข้อย่ำกัก และความไม่แน่นอนอยู่เสมอ

ตัวเลขสามารถบอกได้ว่าใครอยู่ต่ำกว่าเส้นความยากจน แต่ไม่สามารถบอกได้ทั้งหมดว่า ความจนลดทอนชีวิตของมนุษย์อย่างไร คนบางคนต้องยอมรับงานที่ไม่ปลอดภัย ต้องอยู่ในพื้นที่เสี่ยง ต้องซื้ออาหารราคาถูกที่ไม่มีคุณค่าทางโภชนาการ ต้องเลื่อนการรักษาพยาบาล ต้องหยุดเรียน ต้องกู้หนี้ยืมสินนอกระบบ หรือจำต้องเจ็บต่อความไม่เป็นธรรม เพราะการพูดออกไปอาจทำให้สูญเสียโอกาสเพียงเล็กน้อยที่ยังเหลืออยู่

ในความหมายนี้ ความยากจนคือการถูกพรากอำนาจต่อรองของชีวิต และทำให้มนุษย์ต้องดำรงชีวิตต่ำกว่าศักยภาพที่ตนควรมี

กิเลสเชิงโครงสร้าง: เมื่อความได้เปรียบถูกทำให้เป็นเรื่องปกติ

ในระดับบุคคล โลภะอาจปรากฏเป็นความต้องการครอบครองและสะสม โทสะอาจปรากฏเป็นความรังเกียจและการผลักไส ส่วนโมหะอาจปรากฏเป็นการไม่มองเห็นเหตุและผลที่แท้จริง

แต่เมื่อแรงผลักดันนี้เข้าไปอยู่ในกติกา สถาบัน และระบบเศรษฐกิจ มันอาจกลายเป็นสิ่งที่หนังสือเล่มนี้เรียกว่า **กิเลสเชิงโครงสร้าง**

โลภะเชิงโครงสร้างอาจปรากฏผ่านการกระจุกตัวของที่ดิน ทรัพยากร ความมั่งคั่ง และอำนาจต่อรอง หรือผ่านระบบที่ให้คุณค่ากับกำไรระยะสั้นมากกว่าความมั่นคงของแรงงานและชุมชน

โทสะเชิงโครงสร้างอาจปรากฏในรูปของการตีตราคนจน การมองผู้รับสวัสดิการว่าเป็นภาระ หรือการปฏิบัติต่อผู้มีรายได้น้อยด้วยความระแวงและลดทอนคุณค่า

โมหะเชิงโครงสร้างปรากฏเมื่อสังคมอธิบายความยากจนด้วยกรอบง่าย ๆ ว่าเป็นผลจากความขี้เกียจ การไม่ประหยัด หรือการขาดความรับผิดชอบ โดยไม่พิจารณาความแตกต่างของจุดเริ่มต้น คุณภาพการศึกษา สุขภาพ หนี้สิน ที่อยู่อาศัย การเข้าถึงทุน และโอกาสในการมีเครือข่ายสนับสนุน

แน่นอนว่า ความเพียร วินัย และความรับผิดชอบต่อส่วนบุคคลมีความสำคัญ แต่คำถามแห่งปัญหาคือ เหตุใดคนบางกลุ่มต้องใช้ความพยายามมากกว่าคนอื่นหลายเท่า เพียงเพื่อให้ได้มาซึ่งพื้นฐานของชีวิตที่คนอื่นกลุ่มหนึ่งได้รับมาตั้งแต่เกิด

ปัญญาไม่ปฏิเสธความรับผิดชอบต่อบุคคล แต่ไม่ยอมให้ความรับผิดชอบต่อส่วนบุคคลถูกใช้เป็นข้ออ้าง เพื่อมองข้ามความไม่เป็นธรรมของระบบ

คำว่า “กิเลสเชิงโครงสร้าง” จึงไม่ได้หมายความว่าโครงสร้างหรือสถาบันมีจิตและมีกิเลสเหมือนมนุษย์ แต่หมายถึงระบบสามารถถูกออกแบบหรือดำเนินไปในลักษณะที่ส่งเสริม ขยาย หรือทำให้แรงผลักดันจากโลภะ โทสะ และโมหะกลายเป็นเรื่องปกติได้

ปฏิจจนูปบาทเชิงสังคม: วงจรที่ผลิตความเปราะบาง

ความยากจนไม่ได้เกิดจากเหตุเดียว และไม่ได้ดำรงอยู่โดยลำพัง หากถูกผลิตผ่านเหตุและเงื่อนไขหลายชั้นที่ส่งผลต่อกัน

เมื่อครอบครัวมีรายได้ไม่แน่นอน ย่อมไม่มีเงินออมหรือภูมิคุ้มกันเพียงพอ เมื่อเกิดความเจ็บป่วย ภัยพิบัติ หรือการตกงาน ครอบครัวอาจต้องก่อหนี้ นี่ทำให้อำนาจต่อรองลดลง และอาจบังคับให้สมาชิกยอมรับงานที่มีค่าตอบแทนต่ำ หรือไม่ปลอดภัย

เมื่อรายได้ส่วนใหญ่ถูกใช้เพื่อชำระหนี้ อาหาร สุขภาพ และการศึกษาย่อมได้รับผลกระทบ เด็กอาจต้องหยุดเรียนหรือเข้าสู่ตลาดแรงงานเร็วเกินไป เมื่อขาดการศึกษาและทักษะ โอกาสเข้าถึงงานที่มีมั่นคงย่อมลดลง และความยากจนจึงถูกส่งต่อไปยังคนรุ่นถัดไป

รายได้ไม่มั่นคง

- ไม่มีเงินออมและหลักประกัน
- เกิดวิกฤตหรือความเจ็บป่วย
- ก่อหนี้
- อำนาจต่อรองและโอกาสลดลง
- งานไม่มั่นคง
- ความยากจนข้ามรุ่น

วงจรนี้คือการประยุต์มองผ่าน **ปฏิจสมุบพาทเชิงสังคม** ซึ่งชี้ว่า ความยากจนเกิดและดำรงอยู่เพราะเหตุและเงื่อนไขที่อาศัยกัน ไม่ใช่เพราะคุณลักษณะของบุคคลเพียงประการเดียว

การช่วยเหลือด้วยเงินหรือสิ่งของในยามวิกฤตจึงมีความจำเป็น เพราะช่วยบรรเทาความทุกข์เร่งด่วน แต่หากการศึกษา สุขภาพ งาน ที่ดิน หนี้สิน และระบบคุ้มครองทางสังคมยังไม่เปลี่ยนแปลง วงจรเดิมน่าจะสามารถเกิดขึ้นซ้ำได้

การให้ข้าวในวันที่คนหิวคือเมตตา

การสร้างระบบที่ทำให้เขาไม่ต้องกลับมาหิวซ้ำ คือเมตตาเชิงโครงสร้าง

การช่วยเด็กยากจนคนหนึ่งให้ได้เรียนคือความเอื้ออาทร

การสร้างระบบการศึกษาที่ไม่ให้ฐานะของครอบครัวกำหนดอนาคตของเด็ก คือความยุติธรรมที่ลึกกว่า

การช่วยผู้ป่วยที่ไม่มีเงินรักษาเป็นสิ่งจำเป็น

การสร้างระบบสุขภาพที่ไม่ทำให้ความเจ็บป่วยกลายเป็นความยากจน คือการเปลี่ยนเหตุของปัญหา

นี่คือจุดที่เมตตาต้องเดินคู่กับปัญญา เมตตาทำให้เราไม่เพิกเฉยต่อความทุกข์ แต่ปัญญาทำให้เราไม่หยุดอยู่เพียงความสงสาร

ธรรมาภิบาลสาธารณะและความรับผิดชอบร่วม: จากการสงเคราะห์สู่ความมั่นคง

การยุติความยากจนไม่อาจฝากไว้กับความดีของบุคคลหรือการบริจาคเป็นครั้งคราว เพราะความยากจนเกี่ยวข้อกับอำนาจในการกำหนดกฎหมาย งบประมาณ ภาษี ค่าจ้าง การจัดสรรที่ดิน และบริการสาธารณะ

รัฐจึงมีความรับผิดชอบสำคัญในการสร้างหลักประกันทางสังคมที่ครอบคลุม จัดบริการสุขภาพและการศึกษาที่มีคุณภาพ สร้างระบบภาษีที่เป็นธรรม ลดการผูกขาด และทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงที่อยู่อาศัย งาน และความช่วยเหลือในยามวิกฤตโดยไม่สูญเสียศักดิ์ศรี

ภาคธุรกิจมีความรับผิดชอบในการสร้างงานที่ปลอดภัย ให้ค่าตอบแทนที่เหมาะสม ไม่ผลักความเสี่ยงทั้งหมดไปยังแรงงาน และไม่ใช้ความเปราะบางของผู้คนเป็นโอกาสในการแสวงหาประโยชน์

สถาบันการเงินควรพัฒนาระบบสินเชื่อที่เป็นธรรม ไม่ทำให้ผู้มีรายได้น้อยต้องจ่ายต้นทุนสูงกว่าผู้มีฐานะ และควรเปิดทางเลือกให้ครัวเรือนสามารถสร้างสินทรัพย์และความมั่นคงระยะยาว

ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีพื้นที่และทรัพยากรในการออกแบบระบบดูแลที่สอดคล้องกับชีวิตจริง เพราะความยากจนในเมือง ชนบท พื้นที่ชายแดน หรือชุมชนเกษตรมีสาเหตุและรูปแบบไม่เหมือนกัน

ประชาชนทุกคนมีส่วนรับผิดชอบในการไม่ตีตราผู้มีรายได้น้อย ไม่ลดทอนความจนให้เป็นความผิดส่วนบุคคล และสนับสนุนนโยบายที่ทำให้ศักดิ์ศรีของมนุษย์ไม่ขึ้นอยู่กับกำลังซื้อเพียงอย่างเดียว

ความรับผิดชอบจึงต้องกระจายตามระดับของอำนาจและทรัพยากร ผู้ที่มีอำนาจกำหนดกติการามากกว่า ย่อมต้องรับผิดชอบต่อการเปลี่ยนกติการามากกว่า

เศรษฐกิจพอเพียง: จากความพอดีสู่ภูมิคุ้มกันของชีวิต

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสามารถเข้าร่วมกับ SDG 1 ได้อย่างลึกซึ้ง หากทำความเข้าใจอย่างถูกต้อง

ความพอเพียงไม่ใช่การบอกให้คนจน “พอใจในความจน” ไม่ใช่การทำให้ความขาดแคลนดูงดงาม และไม่ใช่ข้ออ้างให้สังคมหยุดสร้างความเป็นธรรม

การบอกให้ผู้ที่ไม่มีอาหาร ไม่มีที่อยู่อาศัย หรือไม่มีหลักประกันยอมรับสภาพของตน มีใช้ความพอเพียง แต่เป็นการใช้หลักคุณธรรมอย่างไม่เป็นธรรม

ความพอเพียงที่แท้ประกอบด้วยความพอดี ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกัน การใช้ความรู้ และการมีคุณธรรมเป็นเงื่อนไขกำกับ หลักเหล่านี้สามารถนำมาใช้กับความยากจนได้ทั้งในระดับบุคคล ชุมชน ธุรกิจ และรัฐ

ในระดับบุคคลและครอบครัว ความพอเพียงหมายถึงการบริหารรายได้และรายจ่ายอย่างมีเหตุผล ลดหนี้ที่ไม่จำเป็น สร้างเงินออม พัฒนาทักษะ และเตรียมพร้อมต่อความเจ็บป่วย การตกงาน หรือภัยพิบัติ แต่การปฏิบัติเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้จริงก็ต่อเมื่อบุคคลมีรายได้และทรัพยากรพื้นฐานเพียงพอ

ในระดับชุมชน ความพอเพียงอาจปรากฏผ่านกลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์ ระบบอาหารท้องถิ่น การแบ่งปันทรัพยากร กองทุนสวัสดิการชุมชน และเครือข่ายดูแลผู้สูงอายุหรือครอบครัวที่เผชิญวิกฤต สิ่งเหล่านี้ช่วยสร้างภูมิคุ้มกันที่บุคคลเพียงลำพังไม่สามารถสร้างได้

ในระดับธุรกิจ ความพอเพียงหมายถึงการไม่แสวงหากำไรโดยผลักดันทุนไปให้แรงงาน ชุมชน และธรรมชาติ การเติบโตควรมีขอบเขต มีเหตุผล และไม่ทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องตกอยู่ในความเปราะบาง

ในระดับนโยบาย ความพอเพียงหมายถึงการสร้างเศรษฐกิจและสวัสดิการที่มีภูมิคุ้มกัน ไม่พึ่งพาการเติบโตหรือหนี้สินจนเกินขอบเขต ไม่ปล่อยให้ความมั่งคั่งกระจุกตัว และไม่ใช้ทรัพยากรของอนาคตเพื่อสร้างความสำเร็จระยะสั้น

SDG 1 เตือนว่า ทุกคนควรมีพื้นฐานเพียงพอสำหรับการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี

เศรษฐกิจพอเพียงเตือนว่า การสร้างพื้นฐานนั้นต้องไม่อาศัยการก่อหนี้ ความเปราะบาง การเบียดเบียน หรือความต้องการที่ไร้ขอบเขต

เมื่ออ่านร่วมกัน ทั้งสองแนวคิดไม่ได้ถามเพียงว่า “ทุกคนมีรายได้พอหรือไม่” แต่ถามว่า

เราจะสร้างสังคมที่ทุกคนมี “พอ” สำหรับชีวิตที่มีศักดิ์ศรี

โดยไม่ผลักระบบเศรษฐกิจ สังคม และธรรมชาติไปสู่ความไม่พอดีได้อย่างไร

จากการลดความจนสู่การคืนพื้นที่ให้ชีวิต

การยุติความยากจนอย่างแท้จริงจึงไม่ใช่เพียงการเพิ่มตัวเลขรายได้ แต่คือการคืนความมั่นคง คืนโอกาส คืนเวลา คืนเสียง และคืนอำนาจในการกำหนดชีวิตให้แก่ผู้คน

สังคมที่มีปัญญาจะไม่ถามเพียงว่า “เราให้ความช่วยเหลือคนจนได้มากเพียงใด” แต่จะถามว่า “เรากำลังสร้างหรือรักษาระบบแบบใด ที่ทำให้คนจำนวนหนึ่งยังต้องตกอยู่ในความยากจน”

และจะถามต่อว่า เราจะเปลี่ยนเงื่อนไขใด เพื่อไม่ให้ความจนถูกส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น

เพราะความจนไม่ใช่เพียงการขาดเงิน

ความจนคือการถูกบีบให้มีชีวิตเล็กกว่าศักยภาพที่มนุษย์คนหนึ่งควรมี

การจัดความยากจนจึงหมายถึงการทำให้มนุษย์ทุกคนมีพื้นที่เพียงพอที่จะยืน หายใจ เรียนรู้ ทำงาน ดูแลผู้ที่ตนรัก ฝันถึงอนาคต และดำรงชีวิตโดยไม่ต้องสูญเสียศักดิ์ศรี

คำถามแห่งปัญญา

เราจะสร้างสังคมที่ทุกคนมีพื้นฐานเพียงพอสำหรับชีวิตที่มีศักดิ์ศรี
มีภูมิคุ้มกันต่อวิกฤต และสามารถพึ่งพาตนเองได้
โดยไม่ปล่อยให้จุดเริ่มต้นที่ไม่เท่าเทียมกลายเป็นชะตากรรมได้อย่างไร

สิ่งที่ต้องเร่งก่อนปี 2030

ในช่วงเวลาที่เหลือก่อนปี 2030 SDG 1 ต้องเร่งอย่างน้อย 6 เรื่อง

1. ต้องสร้างระบบคุ้มครองทางสังคมให้เข้มแข็ง คนควรมีหลักประกันพื้นฐานเมื่อเจ็บป่วย ตกงาน แก่ชรา พิการ หรือเผชิญภัยพิบัติ
2. ต้องขยายงานที่มีคุณค่า เพราะการมีงานไม่ได้แปลว่าหลุดพ้นจากความยากจน หากงานนั้นรายได้น้อย ไม่มั่นคง และไร้การคุ้มครอง
3. ต้องเสริมความเข้มแข็งของชนบทและเกษตรกร เพราะคนจำนวนมากยังพึ่งพาเกษตร ทรัพยากรธรรมชาติ และเศรษฐกิจนอกระบบ ซึ่งเปราะบางต่อภูมิอากาศและหนี้สิน
4. ต้องลงทุนด้านการศึกษาและสุขภาพ เพราะความยากจนจะส่งต่อข้ามรุ่น หากเด็กไม่ได้รับการศึกษา โภชนาการ และการดูแลสุขภาพที่ดี
5. ต้องมองการลดความเสี่ยงภัยพิบัติเป็นส่วนหนึ่งของการลดความยากจน เพราะน้ำท่วม ภัยแล้ง ไฟป่า พายุ และคลื่นความร้อนสามารถทำให้ครอบครัวเปราะบางตกลงสู่ความยากจนได้อย่างรวดเร็ว
6. ต้องฟังเสียงของคนจน เพราะคนจนไม่ใช่เพียง “ผู้รับความช่วยเหลือ” แต่เป็นผู้มีประสบการณ์จริงเกี่ยวกับอุปสรรค ค่าใช้จ่ายแฝง และช่องว่างของระบบ

ความหมายสำหรับสังคมไทย

สำหรับประเทศไทย SDG 1 ไม่ได้หมายถึงความยากจนขั้นรุนแรงเท่านั้น แต่เกี่ยวข้องกับความเสี่ยงต่ำ หนี้ครัวเรือน แรงงานนอกระบบ สังคมสูงวัย ความเปราะบางของเกษตรกร คุณภาพการศึกษา และความเสี่ยงจากภัยพิบัติ

หลายครอบครัวอาจไม่ได้ถูกนับว่าเป็นคนจนตามสถิติ แต่ยังมีชีวิตที่ไม่มั่นคง รายได้พอใช้แต่ไม่มีเงินออม มีงานแต่ไม่แน่นอน มีบ้านแต่เสี่ยงน้ำท่วม มีลูกเรียนหนังสือแต่แบกรับค่าใช้จ่ายสูง มีผู้สูงอายุในบ้านแต่ไม่มีระบบดูแลเพียงพอ

นี่คือความยากจนที่มองไม่เห็น

สังคมที่ต้องการจัดการความยากจนจึงต้องเห็นทั้งความยากจนที่ปรากฏชัด และความเปราะบางที่ซ่อนอยู่ใต้ชีวิตประจำวัน

SDG 1 เตือนว่า ทุกคนควรมีพื้นฐานแห่งศักดิ์ศรี

ความพอเพียงเตือนว่า การพัฒนาต้องไม่สร้างหนี้ ความเปราะบาง และความต้องการที่ไม่รู้จักจบ

เมื่ออ่านร่วมกัน ทั้งสองแนวคิดชวนถามว่า

เราจะสร้างสังคมที่ทุกคนมี “พอ” สำหรับชีวิตที่มีศักดิ์ศรี โดยไม่ผลักโลกไปสู่ความไม่พอดีได้อย่างไร

แหล่งที่มาข้อมูล

United Nations. (2025). *The Sustainable Development Goals Report 2025*.

World Bank. (2024). *Poverty, Prosperity, and Planet Report 2024: Pathways Out of the Polycrisis*.

United Nations Development Programme. (2025). *Human Development Report 2025*.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). รายงานความก้าวหน้าเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย พ.ศ. 2559–2563.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2562). สถานะข้อมูลตัวชี้วัดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย พ.ศ. 2562.

SDG 2: Zero Hunger

ขจัดความหิวโหย — หล่อเลี้ยงมนุษย์โดยไม่ทำให้โลกอ่อนล้า

ความหิวโหยเป็นหนึ่งในความทุกข์เก่าแก่ที่สุดของมนุษย์

มันเป็นความทุกข์ที่เกิดขึ้นกับร่างกายโดยตรง แต่ผลของมันไม่ได้หยุดอยู่ที่ท้องที่ว่างเปล่า ความหิวทำให้ร่างกายอ่อนแรง ทำให้เด็กเรียนรู้ได้ยาก ทำให้คนทำงานไม่มีแรง ทำให้การเจ็บป่วยรุนแรงขึ้น และทำให้ครอบครัวสูญเสียความมั่นคง

เมื่อความหิวเข้ามาในชีวิต มันไม่ได้กระทบแค่อาหารหนึ่งมื้อ แต่มันกระทบศักดิ์ศรี สุขภาพ การศึกษา ความหวัง และอนาคต

นี่คือเหตุผลที่ SDG 2: Zero Hunger หรือ “ขจัดความหิวโหย” อยู่ต่อจาก SDG 1 อย่างมีความหมาย

ความยากจนและความหิวโหยไม่เคยอยู่ไกลกัน เมื่อรายได้อันมั่นคง อาหารก็มั่นคง เมื่ออาหารไม่มั่นคง สุขภาพก็อ่อนแอ เมื่อสุขภาพอ่อนแอ การเรียนและการทำงานก็ได้รับผลกระทบ และเมื่อการทำงานลดลง ความยากจนก็ยิ่งลึกขึ้น

แต่ SDG 2 ไม่ได้หมายถึงการมีอาหารพอกินเท่านั้น เป้าหมายนี้มีความหมายกว้างกว่า คือการขจัดความหิวโหย สร้างความมั่นคงทางอาหาร ปรับปรุงโภชนาการ และส่งเสริมเกษตรกรรมที่ยั่งยืน

พูดอีกอย่างหนึ่ง SDG 2 ตั้งคำถามใหญ่สองข้อพร้อมกัน

ข้อแรก ทุกคนมีอาหารเพียงพอหรือไม่

ข้อที่สอง โลกยังสามารถเลี้ยงดูมนุษย์ต่อไปได้อย่างยั่งยืนหรือไม่

ถ้าเราผลิตอาหารมากขึ้น แต่ทำลายดิน น้ำ ป่า ความหลากหลายทางชีวภาพ และภูมิอากาศ เราอาจเลี้ยงคนรุ่นปัจจุบันได้ แต่กำลังทำลายความสามารถของคนรุ่นต่อไปในการมีอาหาร แต่ถ้าเราพูดถึงการรักษาธรรมชาติ โดยไม่สนใจคนที่ยังหิวโหย ความยั่งยืนนั้นก็ยังไม่สมบูรณ์ทางศีลธรรม

ดังนั้น Zero Hunger จึงไม่ใช่แค่เป้าหมายด้านอาหาร แต่เป็นบททดสอบว่า มนุษยชาติจะสร้างระบบอาหารที่เพียงพอ เป็นธรรม มีคุณค่าทางโภชนาการ และไม่ทำลายโลกได้หรือไม่

ความหมายที่แท้จริงของ SDG 2

หลายคนเข้าใจ SDG 2 ว่าเป็นเรื่อง “การไม่มีคนหิว” ซึ่งถูกต้อง แต่ยังไม่ครบ

ความไม่มั่นคงทางอาหารเกิดขึ้นเมื่อคนไม่มีการเข้าถึงอาหารที่เพียงพอ ปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการอย่างสม่ำเสมอ บางคนอาจได้กินทุกวัน แต่ยังไม่มั่นคงทางอาหาร หากอาหารที่กินไม่มีคุณภาพ ไม่มีสารอาหารเพียงพอ หรือครอบครัวยังต้องกังวลเสมอว่าเดือนหน้าจะมีเงินซื้ออาหารหรือไม่

ภาวะทุพโภชนาการก็มีหลายรูปแบบ ไม่ใช่แค่ผอมแห้งหรือขาดอาหาร แต่รวมถึงเด็กเตี้ยแคระจากการขาดสารอาหารระยะยาว การขาดวิตามินและแร่ธาตุ รวมถึงอาหารที่ไม่ดีต่อสุขภาพซึ่งนำไปสู่โรคอ้วน เบาหวาน และโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง

ในหลายประเทศ ปัญหาเหล่านี้เกิดขึ้นพร้อมกัน คือมีทั้งคนขาดอาหาร และมีทั้งคนที่เข้าถึงอาหารราคาถูกแต่คุณภาพต่ำ

นี่คือเหตุผลที่ SDG 2 ไม่ควรถูกลดเหลือแค่การผลิตอาหารให้มากขึ้น

โลกผลิตอาหารจำนวนมาก แต่คนจำนวนมากยังหิว ปัญหาไม่ได้อยู่ที่การผลิตเท่านั้น แต่อยู่ที่ความยากจน การเข้าถึง ราคา การกระจายอาหาร สงคราม ภูมิอากาศ ระบบตลาด การสูญเสียอาหาร และความเปราะบางของชุมชน

การอ่าน SDG 2 ด้วยปัญญาจึงต้องถามว่า อาหารมีอยู่จริงหรือไม่ ใครเข้าถึงได้ ราคาเท่าไร มีคุณค่าทางโภชนาการหรือไม่ และการผลิตอาหารนั้นส่งผลต่อโลกอย่างไร

พัฒนาการและความถดถอยที่ผ่านมา

ในบางช่วงเวลา โลกเคยมีความก้าวหน้าในการลดความหิวโหย หลายประเทศลดปัญหาความอดอยากได้จากการพัฒนาเกษตร การลดความยากจน การขยายระบบสาธารณสุข โครงการอาหารกลางวัน การพัฒนาชนบท และการคุ้มครองทางสังคม

สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่า ความหิวโหยไม่ใช่ชะตากรรมที่แก้ไม่ได้

แต่ช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา โลกเห็นชัดว่าความมั่นคงทางอาหารเปราะบางมาก

การระบาดของโควิด-19 ทำให้รายได้ลดลง ห่วงโซ่อุปทานสะดุด โรงเรียนปิด และเด็กจำนวนมากขาดอาหารกลางวันที่เคยได้รับ เงินเพื่อด้านอาหารทำให้ครอบครัวรายได้น้อยมีกำลังซื้อลดลง ความขัดแย้งและสงครามทำลายพื้นที่เกษตร ถนน ท่าเรือ และการเข้าถึงความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม ภัยแล้ง น้ำท่วม คลื่นความร้อน และพายุ ทำให้ผลผลิตเสียหายและทำให้เกษตรกรเสี่ยงมากขึ้น

ในปี 2024 ความหิวโหยของโลกมีสัญญาณดีขึ้นเล็กน้อย แต่โลกยังห่างไกลจากเป้าหมาย Zero Hunger ภายในปี 2030 ยังมีผู้คนหลายร้อยล้านคนที่เผชิญความหิวโหย และความก้าวหน้าในแต่ละภูมิภาคไม่เท่ากัน บางภูมิภาคดีขึ้น แต่บางภูมิภาคที่เผชิญสงคราม ภูมิอากาศรุนแรง และเศรษฐกิจอ่อนแอ กลับยิ่งเปราะบาง

ค่าเฉลี่ยระดับโลกจึงอาจซ่อนความทุกข์ระดับพื้นที่ไว้ได้

ทำไมความหิวโหยจึงสำคัญในตอนนี้

ความหิวโหยสำคัญมากในช่วงก่อนปี 2030 เพราะระบบอาหารกำลังถูกกดดันจากหลายด้านพร้อมกัน

ภูมิอากาศเปลี่ยนแปลงทำให้ฝนไม่แน่นอน อดุลภูมิสูงขึ้น ภัยแล้งและน้ำท่วมรุนแรงขึ้น ผลผลิตทางการเกษตรเสี่ยงมากขึ้น ชาวนาและเกษตรกรรายย่อยเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบมาก เพราะชีวิตของพวกเขาขึ้นอยู่กับดิน น้ำ ฤดูกาล และตลาดท้องถิ่นโดยตรง

สงครามและความขัดแย้งก็เป็นปัจจัยใหญ่ เพราะสงครามไม่ได้ทำลายชีวิตโดยตรงเท่านั้น แต่ยังทำลายระบบอาหาร ทำให้เพาะปลูกไม่ได้ ขนส่งไม่ได้ ราคาสูงขึ้น ครอบครัวต้องอพยพ และความช่วยเหลือเข้าไม่ถึง

เศรษฐกิจที่ไม่มั่นคงก็ส่งผลเช่นกัน เมื่อราคาอาหารสูงกว่ารายได้ ครอบครัวต้องลดคุณภาพอาหาร ซื้อของที่ถูกกว่าแต่มีคุณค่าต่ำกว่า ลดปริมาณอาหาร หรือก่อหนี้เพื่อประคองชีวิต

ดังนั้น ความหิวโหยจึงไม่ใช่แค่ปัญหาด้านมนุษยธรรม แต่เป็นปัญหาการพัฒนา ภูมิอากาศ เศรษฐกิจ ความยุติธรรม และสันติภาพ

สังคมใดที่ประชาชนยังไม่สามารถกินอาหารอย่างมีศักดิ์ศรี สังคมนั้นยังไม่อาจเรียกตนเองว่าพัฒนาอย่างแท้จริง

ปัญหาที่เห็นอาหารเป็นความสัมพันธ์ ไม่ใช่สินค้าเท่านั้น

ความหิวโหยเป็นความทุกข์ที่เกิดขึ้นกับร่างกายโดยตรง แต่ผลของมันไม่เคยหยุดอยู่เพียงท้องที่ว่างเปล่า เมื่อร่างกายไม่ได้รับอาหารที่เพียงพอและเหมาะสม สุขภาพย่อมอ่อนแอ เด็กเรียนรู้ได้ยาก คนทำงานขาดพลัง ครอบครัวต้องตัดค่าใช้จ่ายด้านอื่น และความหวังต่ออนาคตค่อย ๆ ลดลง

ความหิวโหยจึงเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับความยากจน แต่ไม่ได้เกิดจากความยากจนเพียงอย่างเดียว บางพื้นที่มีอาหารเพียงพอแต่ผู้คนเข้าไม่ถึง บางประเทศผลิตอาหารจำนวนมากแต่เกษตรกรยังเป็นหนี้ บางครัวเรือนได้รับพลังงานจากอาหารมากเกินไป แต่ขาดสารอาหารที่จำเป็น ขณะที่อาหารจำนวนมากสูญเสียดูถูกทิ้ง ทั้งที่ผู้คนอีกจำนวนมากยังไม่สามารถเข้าถึงอาหารที่ปลอดภัยและมีคุณค่าได้อย่างสม่ำเสมอ

ความย้อนแย้งเช่นนี้ชี้ว่า ปัญหาความหิวโหยไม่ได้เกิดจากการผลิตอาหารไม่เพียงพอเท่านั้น หากเกิดจากวิธีที่มนุษย์ผลิต แบ่งปัน ตั้งราคา บริโภค และให้คุณค่าแก่อาหาร

หากมองอาหารด้วยสายตาทางเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว อาหารอาจปรากฏเป็นสินค้า เป็นผลผลิตที่มีต้นทุน ราคา กำไร และการแข่งขัน มุมมองนี้มีความจำเป็นต่อการบริหารจัดการ แต่หากอาหารถูกลดความหมายให้เหลือเพียงสินค้า เราจะมองไม่เห็นสิ่งที่อยู่เบื้องหลังอาหารหนึ่งมื้อ

อาหารบนจานไม่ได้เกิดขึ้นโดยลำพัง หากเกิดจากดิน น้ำ เมล็ดพันธุ์ แสงแดด ฝน แรงงานของเกษตรกร ผู้ดูแลสัตว์ ผู้แปรรูป ผู้ขนส่ง ผู้ขาย ผู้ปรุงอาหาร และระบบนิเวศที่ทำงานร่วมกันอย่างเงียบ ๆ

อาหารจึงไม่ใช่เพียงวัตถุที่มนุษย์ซื้อและบริโภค

อาหารคือความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค ระหว่างคนรุ่นปัจจุบันกับคนรุ่นต่อไป และระหว่างความต้องการส่วนบุคคลกับความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

เมื่อเห็นเช่นนี้ การกินหนึ่งมื้อจึงไม่ใช่เพียงกิจกรรมส่วนตัว แต่เป็นส่วนหนึ่งของระบบที่สามารถส่งเสริมสุขภาพ ความเป็นธรรม และความอุดมสมบูรณ์ หรืออาจสนับสนุนการเอาตัวรอด ความเชื่อมโยง และความสูญเสียได้เช่นกัน

กิเลสเชิงโครงสร้าง: เมื่อความอยากและความหลงเข้าไปอยู่ในระบบอาหาร

ในระดับบุคคล โลภะอาจปรากฏเป็นความอยากได้ อยากครอบครอง หรืออยากบริโภคเกินความจำเป็น แต่เมื่อแรงผลักดันถูกฝังอยู่ในระบบการผลิต ตลาด และการแข่งขัน มันอาจปรากฏเป็น **กิเลสเชิงโครงสร้าง**

โลภะเชิงโครงสร้างในระบบอาหารอาจเกิดขึ้นเมื่อผลกำไรระยะสั้นได้รับความสำคัญมากกว่าความมั่นคงของเกษตรกร คุณค่าทางโภชนาการ สุขภาพของแรงงาน หรือความสมบูรณ์ของดินและน้ำ

มันอาจปรากฏผ่านการผูกขาดเมล็ดพันธุ์ ปัจจัยการผลิต การแปรรูป หรือช่องทางจำหน่าย ทำให้เกษตรกรรายย่อยมีอำนาจต่อรองต่ำ ขณะที่ผู้ควบคุมตลาดสามารถกำหนดเงื่อนไขและราคาได้มากกว่า

มันอาจปรากฏผ่านการผลิตเกินความจำเป็น การส่งเสริมการบริโภคที่มากเกินไป หรือการออกแบบระบบค้าปลีกที่ทำให้อาหารจำนวนมากถูกตัดทิ้งเพียงเพราะขนาด สี รูปร่าง หรือวันจำหน่ายไม่ตรงตามมาตรฐานทางการตลาด

โมหะเชิงโครงสร้างเกิดขึ้นเมื่อสังคมมองไม่เห็นต้นทุนที่ถูกซ่อนอยู่เบื้องหลังอาหารราคาถูก

อาหารราคาต่ำอาจดูเป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภค แต่ราคานั้นอาจไม่ได้รวมต้นทุนของดินที่เสื่อม น้ำที่ปนเปื้อน สุขภาพของแรงงาน สวัสดิภาพสัตว์ การปล่อยก๊าซเรือนกระจก หรือหนี้สินของเกษตรกร

ความรู้หรือการไม่ต้องการรับรู้ต้นทุนเหล่านี้ ทำให้สังคมเชื่อว่าอาหารราคาถูกเกิดขึ้นโดยไม่มีผู้ใดต้องจ่าย แต่ในความเป็นจริง ต้นทุนอาจถูกผลักไปยังชุมชน ธรรมชาติ ระบบสุขภาพ และคนรุ่นต่อไป

ความประมาทเชิงโครงสร้างปรากฏเมื่ออาหารที่ยังกินได้ถูกทิ้งเป็นจำนวนมาก ขณะที่ผู้คนยังหิวโหย หรือเมื่อระบบอาหารพึ่งพาวิธีผลิตที่ทำให้ดิน น้ำ และความหลากหลายทางชีวภาพเสื่อมลง ทั้งที่ฐานทรัพยากรเหล่านี้เป็นเงื่อนไขของความมั่นคงทางอาหารในอนาคต

กิลเลสเชิงโครงสร้างจึงไม่ได้หมายความว่า ผู้ประกอบการ ผู้บริโภค หรือเกษตรกรทุกคนมีเจตนาเบียดเบียน แต่หมายถึงกติกาและแรงจูงใจบางรูปแบบสามารถผลักดันให้ผู้คนต้องตัดสินใจในทิศทางที่สร้างผลเสีย แม้แต่ผู้ที่ต้องการทำสิ่งที่ดีก็อาจมีทางเลือกจำกัด

หากเกษตรกรต้องผลิตให้ได้ปริมาณมากที่สุดเพื่อชำระหนี้ หากธุรกิจต้องลดต้นทุนเพื่ออยู่รอดในการแข่งขัน และหากครอบครัวรายได้น้อยสามารถซื้อได้เพียงอาหารราคาถูกที่มีคุณค่าทางโภชนาการต่ำ ปัญหาย่อมไม่อาจแก้ได้ด้วยการเรียกร้องคุณธรรมจากบุคคลเพียงฝ่ายเดียว

ปัญญาก็ต้องมองทั้งเจตนาของบุคคลและระบบที่กำหนดทางเลือกของบุคคลพร้อมกัน

ปฏิจจนุมุบาทเชิงสังคม: วงจรที่เชื่อมความหิวโหยกับความเปราะบาง

ความหิวโหยไม่ใช่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพียงครั้งเดียว แต่เป็นผลจากวงจรของเหตุและเงื่อนไขหลายประการ

เมื่อเกษตรกรมีต้นทุนสูงแต่ราคาผลผลิตไม่แน่นอน รายได้ย่อมไม่มั่นคง เมื่อรายได้ไม่พอ เกษตรกรอาจต้องก่อหนี้ ลดการลงทุนด้านคุณภาพดิน หรือเลือกวิธีผลิตที่ให้ผลเร็วแต่เพิ่มความเสี่ยงระยะยาว

เมื่อดินเสื่อม น้ำไม่เพียงพอ หรือสภาพภูมิอากาศแปรปรวน ผลผลิตย่อมผันผวนมากขึ้น รายได้ลดลงและหนี้เพิ่มขึ้นอีก วงจรนี้ทำให้เกษตรกรซึ่งเป็นผู้ผลิตอาหารกลับกลายเป็นกลุ่มที่มีความมั่นคงทางอาหารต่ำเสียเอง

ราคาผลผลิตไม่เป็นธรรม

- รายได้เกษตรกรไม่มั่นคง
- หนี้สินและการลดต้นทุน
- ดิน น้ำ และคุณภาพการผลิตเสื่อมลง
- ผลผลิตผันผวน
- รายได้ยิ่งลดลง
- ความเปราะบางเพิ่มขึ้น

ในระดับครัวเรือน เมื่อรายได้ไม่เพียงพอ ครอบครัวอาจลดจำนวนมื้อ ลดคุณภาพอาหาร หรือเลือกอาหารที่ราคาถูก แต่มีน้ำตาล ไขมัน หรือโซเดียมสูง การได้รับสารอาหารไม่เหมาะสมย่อมเพิ่มความเสี่ยงต่อโรคเรื้อรัง

เมื่อสุขภาพอ่อนแอ ความสามารถในการเรียนและทำงานลดลง รายได้ยังไม่มั่นคง และความยากจนยิ่งลึกขึ้น

รายได้ไม่เพียงพอ

- เข้าถึงอาหารคุณภาพต่ำ
- ทุพโภชนาการหรือโรคเรื้อรัง
- การเรียนรู้และการทำงานลดลง
- รายได้ลดลง
- ความไม่มั่นคงทางอาหารเพิ่มขึ้น

วงจรเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า SDG 2 ไม่ได้แยกจาก SDG 1, SDG 3, SDG 4, SDG 8, SDG 12, SDG 13 และ SDG 15

ความหิวโหยเชื่อมกับความยากจน สุขภาพ การศึกษา งาน การบริโภค ภูมิอากาศ ดิน และระบบนิเวศ หากแก้เพียงจุดหนึ่งโดยไม่เห็นความสัมพันธ์ทั้งหมด ผลที่ได้อาจไม่ยั่งยืน

การแจกอาหารในยามวิกฤตจึงมีความจำเป็น แต่หากครอบครัวยังไม่มีรายได้ เกษตรกรยังมีหนี้ อาหารที่ดีมีราคาแพง และระบบการผลิตยังทำลายฐานทรัพยากร ความหิวโหยย่อมกลับมาได้อีก

การช่วยผู้หิวโหยคือเมตตา

การเปลี่ยนวงจรที่ทำให้คนต้องกลับมาหิวซ้ำ คือเมตตาเชิงโครงสร้าง

ธรรมาภิบาลสาธารณะและความรับผิดชอบร่วม: ทำให้อาหารเป็นสิทธิและความมั่นคงร่วมกัน

การสร้างระบบอาหารที่เป็นธรรมต้องเริ่มจากการยอมรับว่า อาหารที่เพียงพอ ปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการ เป็นพื้นฐานของศักดิ์ศรีมนุษย์ ไม่ควรถูกกำหนดด้วยกำลังซื้อเพียงอย่างเดียว

รัฐมีหน้าที่สำคัญในการสร้างความมั่นคงทางอาหารผ่านนโยบายเกษตร ที่ดิน น้ำ เมล็ดพันธุ์ การค้า โภชนาการ สุขภาพ และการคุ้มครองทางสังคมที่สอดคล้องกัน

นโยบายไม่ควรเน้นเพียงการเพิ่มปริมาณผลผลิต แต่ต้องพิจารณารายได้และความมั่นคงของเกษตรกร คุณภาพของอาหาร ความหลากหลายทางชีวภาพ ความยืดหยุ่นต่อภูมิอากาศ และความสามารถของประชาชนทุกกลุ่มในการเข้าถึงอาหาร

โครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน การสนับสนุนโภชนาการของแม่และเด็ก การช่วยเหลือผู้สูงอายุ และระบบสำรองอาหารในภาวะวิกฤต เป็นกลไกที่เชื่อมความมั่นคงทางอาหารเข้ากับสุขภาพและความเท่าเทียม

แต่กลไกเหล่านี้ต้องมีมาตรฐานคุณภาพ ความโปร่งใส และการตรวจสอบ ไม่ใช่วัดความสำเร็จเพียงจำนวนมือที่แจกจ่าย

ภาคธุรกิจมีความรับผิดชอบต่อความเป็นธรรมในห่วงโซ่อุปทาน ตั้งแต่เงื่อนไขสัญญากับเกษตรกร ค่าตอบแทนแรงงาน ความปลอดภัยของอาหาร การตลาดต่อเด็ก ไปจนถึงการจัดการอาหารส่วนเกินและของเสีย

ผู้ประกอบการไม่ควรผลักต้นทุนทางสังคมและสิ่งแวดล้อมออกจากบัญชีของตน แล้วปล่อยให้ชุมชนหรือรัฐเป็นผู้รับภาระภายหลัง

สถาบันการเงินควรออกแบบสินเชื่อที่เหมาะสมกับรอบการผลิตและความเสี่ยงของเกษตรกร ไม่ใช่ความเปราะบางเป็นโอกาสสร้างภาระหนี้ที่เกินความสามารถในการชำระ

ชุมชน วัด โรงเรียน ตลาดท้องถิ่น และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถร่วมสร้างระบบอาหารในระดับพื้นที่ เช่น ตลาดเกษตรกร แปลงอาหารชุมชน ธนาคารเมล็ดพันธุ์ โรงเรียนชุมชน ระบบแบ่งปันอาหาร และการจัดซื้อวัตถุดิบจากผู้ผลิตในท้องถิ่น

การจัดซื้อของโรงเรียน โรงพยาบาล มหาวิทยาลัย และหน่วยงานสาธารณะสามารถเป็นเครื่องมือสำคัญในการสนับสนุนอาหารที่ดี เกษตรกรรายย่อย และเศรษฐกิจท้องถิ่น หากมองราคา คุณภาพ และผลกระทบต่อตลอดระบบร่วมกัน

ผู้บริโภคมีส่วนรับผิดชอบผ่านการเลือกซื้อ การลดอาหารเหลือทิ้ง และการสนับสนุนผู้ผลิตที่รับผิดชอบ แต่ไม่ควรถูกทำให้รับภาระทั้งหมด เพราะทางเลือกของผู้บริโภคถูกกำหนดด้วยรายได้ ราคา ข้อมูล และสินค้าที่ระบบตลาดจัดให้

ความรับผิดชอบจึงต้องแบ่งตามระดับอำนาจ

ผู้ที่กำหนดนโยบาย ราคา มาตรฐาน ห่วงโซ่อุปทาน และการใช้ทรัพยากร ย่อมมีความรับผิดชอบต่อการเปลี่ยนระบบมากกว่าผู้บริโภคที่มีทางเลือกจำกัด

จากปัญญาสู่การปฏิบัติ: ความพอดี ภูมิคุ้มกัน และความกตัญญูต่ออาหาร

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถเชื่อมกับ SDG 2 ได้อย่างเป็นรูปธรรม เพราะอาหารเป็นพื้นที่ที่ความพอดี เหตุผล ภูมิคุ้มกัน ความรู้ และคุณธรรมปรากฏชัดในชีวิตประจำวัน

ความพอเพียงไม่ได้หมายถึงการยอมรับความหิวโหยหรือบอกให้ผู้ขาดแคลนพอใจในสิ่งที่ไม่มี แต่หมายถึงการสร้างระบบที่ทุกคนมีอาหารเพียงพอ ขณะเดียวกันก็ไม่ผลิตและบริโภคเกินขอบเขตจนทำลายฐานชีวิต

ความพอดี ในระดับบุคคลหมายถึงการกินเพียงพอต่อสุขภาพ ไม่บริโภคจนเกินความจำเป็น และไม่ปล่อยให้อาหารที่ยังกินได้กลายเป็นของเสีย

ในระดับการผลิต ความพอดีหมายถึงการไม่เร่งผลผลิตจนดิน น้ำ แร่ธาตุ และสัตว์ต้องรับภาระเกินขอบเขต

ความมีเหตุผล หมายถึงการตัดสินใจโดยพิจารณาทั้งราคา คุณค่าทางโภชนาการ ที่มาของอาหาร ผลกระทบต่อผู้ผลิต และต้นทุนต่อระบบนิเวศ

อาหารราคาถูกที่สุดอาจไม่ใช่อาหารที่มีต้นทุนต่ำที่สุด หากต้นทุนจริงถูกผลักไปยังสุขภาพของประชาชน เกษตรกร หรือธรรมชาติ

การมีภูมิคุ้มกัน หมายถึงการสร้างระบบอาหารที่ไม่พึ่งพาแหล่งเดียว พืชชนิดเดียว ตลาดเดียว หรือห่วงโซ่อุปทานที่ยาวและเปราะบางเกินไป

ครัวเรือนสามารถสร้างภูมิคุ้มกันผ่านการวางแผนอาหาร การลดหนี้ การมีแหล่งอาหารใกล้บ้าน และการรักษาความรู้ด้านการปรุงอาหารที่มีคุณค่า

ชุมชนสามารถสร้างภูมิคุ้มกันผ่านเกษตรที่หลากหลาย แหล่งน้ำ ธนาคารเมล็ดพันธุ์ กลุ่มออมทรัพย์ ตลาดท้องถิ่น และเครือข่ายช่วยเหลือในภาวะวิกฤต

ประเทศสามารถสร้างภูมิคุ้มกันผ่านการคุ้มครองพื้นที่เกษตร ความหลากหลายของอาหาร ระบบสำรอง และการเตรียมพร้อมต่อภูมิอากาศ ความขัดแย้ง และความผันผวนของราคาโลก

ความรู้ หมายถึงการผสมผสานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ข้อมูลภูมิอากาศ ความรู้ด้านโภชนาการ และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้การผลิตและบริโภคเหมาะกับบริบทจริง

คุณธรรม หมายถึงการไม่เอารัดเอาเปรียบ ไม่ทำให้คนอื่นหิวเพื่อให้ตนเองมีอาหารล้น ไม่ใช่ความเปราะบางของเกษตรกรเป็นโอกาสลดราคา และไม่ทำลายทรัพยากรที่คนรุ่นต่อไปต้องพึ่งพา

ในมุมมอง การบริโภคอาหารอย่างมีสติไม่ใช่เพียงการรู้ตัวขณะกิน แต่คือการมองเห็นเหตุปัจจัยที่ทำให้อาหารมาถึงเรา เมื่อเห็นแรงงานของผู้ผลิต เห็นความเอื้อเฟื้อของดิน น้ำ และธรรมชาติ การกินย่อมมีมิติของความกตัญญู

ความกตัญญูต่ออาหารไม่ได้แสดงออกเพียงคำขอบคุณ แต่ปรากฏผ่านการไม่กินทิ้งกินขว้าง การเลือกที่ไม่เบียดเบียน การแบ่งปันกับผู้ขาดแคลน และการสนับสนุนระบบที่ดูแลผู้ผลิตกับธรรมชาติ

อาหารจึงสามารถเป็นพื้นที่ฝึกปัญญาได้ทุกวัน

เราสามารถเริ่มต้นจากการถามว่า:

อาหารนี้มาจากไหน

ใครเป็นผู้ผลิต

ใครได้รับประโยชน์

ใครแบกรับต้นทุน

อาหารนี้กำลังหล่อเลี้ยงสุขภาพหรือสร้างความเจ็บป่วย

และหลังจากเราบริโภคแล้ว สิ่งใดถูกทิ้งไว้ให้สังคมกับธรรมชาติรับภาระ

จากการขจัดความหวอโหยสู่การฟื้นความสัมพันธ์

การบรรลุ SDG 2 ไม่ได้หมายถึงการทำให้โลกมีอาหารจำนวนมากที่สุด แต่หมายถึงการทำให้ทุกคนสามารถเข้าถึงอาหารที่เพียงพอ ปลอดภัย มีคุณค่า และสอดคล้องกับศักดิ์ศรี โดยไม่ทำให้ผู้ผลิตและธรรมชาติต้องอ่อนล้า

ระบบอาหารที่ดีต้องทำให้เกษตรกรมีชีวิตที่มั่นคง ผู้บริโภคเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพ เด็กเติบโตอย่างแข็งแรง ชุมชนมีภูมิคุ้มกัน และดิน น้ำ ป่า กับความหลากหลายทางชีวภาพยังสามารถหล่อเลี้ยงคนรุ่นต่อไปได้

สังคมที่มีปัญหาก็ไม่ถามเพียงว่า “เราผลิตอาหารได้มากเท่าไร”

แต่จะถามว่า “อาหารที่เราผลิตกำลังสร้างชีวิตแบบใด”

มันสร้างสุขภาพหรือโรค

สร้างความมั่นคงหรือหนี้สิน

สร้างความเป็นธรรมหรือการเอารัดเอาเปรียบ

สร้างความอุดมสมบูรณ์หรือทำให้ฐานทรัพยากรเสื่อมลง

และทำให้ผู้คนใกล้ชิดกับอาหารมากขึ้น หรือทำให้มองไม่เห็นผู้คนที่อยู่เบื้องหลังอาหาร

เพราะอาหารไม่ใช่เพียงสิ่งที่ทำให้มนุษย์มีชีวิตอยู่

อาหารคือความสัมพันธ์ที่บอกว่า มนุษย์กำลังอยู่ร่วมกันและอยู่ร่วมกับโลกอย่างไร

คำถามแห่งปัญญา

เราจะสร้างระบบอาหารที่ทำให้ทุกคนได้รับการหล่อเลี้ยงอย่างมีศักดิ์ศรี
เกษตรกรดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคง
และธรรมชาติยังคงมีพลังหล่อเลี้ยงคนรุ่นต่อไปได้อย่างไร

จุดเริ่มต้นหนึ่งประการ

ทดลองบันทึกอาหารของครอบครัวหรือองค์กรเป็นเวลาเจ็ดวันว่า ซื้อมาเท่าใด บริโภคจริงเท่าใด เหลือทิ้งเท่าใด และ
มาจากผู้ผลิตหรือระบบแบบใด แล้วเลือกเปลี่ยนหนึ่งเหตุที่ลดความสูญเสียและเพิ่มความเป็นธรรมได้จริง

สิ่งที่ต้องเร่งก่อนปี 2030

ในช่วงเวลาที่เหลือก่อนปี 2030 SDG 2 ต้องเร่งหลายเรื่อง

1. ต้องปกป้องการเข้าถึงอาหารของประชาชน หากอาหารมีอยู่แต่คนซื้อไม่ได้ ระบบอาหารก็ยังล้มเหลว
นโยบายต้องดูทั้งรายได้ ราคาอาหาร ระบบช่วยเหลือ อาหารกลางวันเด็ก และการสนับสนุนกลุ่มเปราะบาง
2. ต้องให้ความสำคัญกับโภชนาการ ไม่ใช่แค่ปริมาณอาหาร เด็กต้องได้รับอาหารที่ช่วยให้เติบโตและเรียนรู้ได้ดี
ผู้สูงอายุต้องได้อาหารที่เหมาะสมกับสุขภาพ ครอบครัวทั่วไปต้องเข้าถึงอาหารที่ดีในราคาที่เป็นธรรม
3. ต้องเสริมพลังเกษตรกรรายย่อย เพราะคนจนจำนวนมากเกี่ยวข้องกับเกษตร หากเกษตรกรไม่มีที่ดิน น้ำ พุน
ตลาด ความรู้ และเทคโนโลยีที่เหมาะสม ความมั่นคงทางอาหารก็จะไม่มั่นคง
4. เกษตรกรรมต้องปรับตัวต่อภูมิอากาศ ทั้งการจัดการน้ำ การฟื้นฟูดิน การปลูกพืชหลากหลาย ระบบเตือนภัย
และเกษตรกรรมที่ลดความเสี่ยงจากภัยแล้งและน้ำท่วม
5. ต้องลดการสูญเสียและทิ้งอาหาร โลกที่มีทั้งคนหิวและอาหารเหลือทิ้งจำนวนมาก ไม่ได้ขาดแคลนอาหาร
อย่างเดียว แต่ขาดความรับผิดชอบในการจัดระบบ
6. ต้องเชื่อมอาหารกับสันติภาพ เพราะในหลายพื้นที่ ความหิวโหยไม่อาจแก้ได้ หากไม่มีสันติภาพ ความ
ปลอดภัย และการเข้าถึงความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม

ความหมายต่อสังคมไทย

สำหรับประเทศไทย SDG 2 มีความหมายพิเศษ เพราะไทยเป็นประเทศเกษตรกรรมและประเทศผู้ผลิตอาหาร มี
วัฒนธรรมข้าว อาหาร ผลไม้ ประมง และการส่งออกอาหารที่เข้มแข็ง

แต่การเป็นประเทศที่ผลิตอาหารได้มาก ไม่ได้แปลว่าทุกคนจะเข้าถึงอาหารที่ดีอย่างมั่นคง